

ความสามารถในการปรับและเปลี่ยนแปลง การผลิตเพื่อส่งออกของประเทศกำลังพัฒนา

สมนึก แดงเจริญ

คำนำ

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า รูปแบบของการพัฒนาประเทศที่สำคัญรูปแบบหนึ่ง ได้แก่การพัฒนาโดยอาศัยการค้าระหว่างประเทศ (Development through trade) รูปแบบของการพัฒนาดังกล่าวเป็นที่เชื่อว่า การค้าระหว่างประเทศสามารถกระตุ้นให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตขึ้นได้ด้วยเหตุผลที่สำคัญๆ รวม 3 ประการ ได้แก่¹ (1) การผลิตสินค้าเพื่อส่งออกเป็นวิธีการสร้างงานและรายได้ (Employment & income) (2) การประหยัดการลงทุนพื้นฐานภายในประเทศ (Social capital) (3) การผลิตสินค้าเพื่อส่งออกสามารถสร้างอุปสงค์สมบูรณ์ขึ้นใหม่ (New effective demand)

ประการแรก การพึ่งพาอาศัยตลาดต่างประเทศที่มีลักษณะกว้างขวางกว่าตลาดภายในประเทศ จะเกิดประโยชน์ทางด้านการผลิต กล่าวคือ ทำให้การผลิตภายในประเทศสามารถที่จะขยายตัวออกไปได้ ในอดีตนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกได้เคยชี้ให้เห็นว่า การอุตสาหกรรมสามารถขยายตัวอย่างรวดเร็วเนื่องจากสามารถทำการผลิตเพื่อส่งออกไปขายยังต่างประเทศ แทนที่จะทำการผลิตส่งไปขายในตลาดภายในประเทศซึ่งมีขอบเขตค่อนข้างแคบ การผลิตเพื่อส่งออกดังกล่าวทำให้ผู้ผลิตมีความได้เปรียบจากการประหยัดที่เกิดจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันการขยายตัวของอุตสาหกรรมเพื่อส่งออกดังกล่าวก็จะเกิดผลในทางกระตุ้น² (Sizable induced effect) ทำให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมอื่นๆ อีกต่อไป

ประการที่สอง การขยายตัวของสินค้าออกจะช่วยให้อุตสาหกรรมที่ทำการผลิตเพื่อส่งออกขยายตัวได้ โดยที่ประเทศนั้น ๆ ไม่จำเป็นจะต้องทำการลงทุนเพื่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางด้านสังคม (Social capital) ซึ่งได้แก่ ถนน สะพาน ทางรถไฟ ท่าเรือฯ เหมือนดังเช่นในกรณีที่การอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ต้องการที่จะส่งผลผลิตของตนออกขายในตลาดภายในประเทศซึ่งมีขนาดค่อนข้างจำกัด ภาวะจำกัดของตลาดภายในประเทศดังกล่าวมิใช่เกิดจากสาเหตุจากการมีระดับรายได้ที่ต่ำแต่เพียงอย่างเดียว แต่ในประการสำคัญการจำกัดของตลาดภายในประเทศยังขึ้นอยู่กับระบบการคมนาคมและขนส่งที่ทำการเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ ของตลาดภายในประเทศเข้าด้วยกัน การที่จะให้ได้รับประโยชน์จากการผลิตเพื่อขายในพื้นที่ต่าง ๆ ของตลาดภายในประเทศ จึงจำเป็น จะต้องมีการลงทุนเป็นจำนวนมาก เพื่อสร้างระบบการคมนาคมและการขนส่ง รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เช่น โกดังและสถานีขนส่งสินค้าทั่วประเทศ ส่วนการพึ่งตลาดต่างประเทศนั้น จะช่วยให้ประเทศที่กำลังพัฒนาสามารถประหยัดการลงทุนดังกล่าวได้ในระยะเริ่มแรก

ประการที่สาม สินค้าออกมีบทบาทอย่างสำคัญในการสร้างอุปสงค์สมบูรณ์ขึ้นใหม่ ใ้แก่สถานการณ์ที่ประเทศมีความต้องการอุปโภคและบริโภคสินค้าและบริการ รวมทั้งมีรายได้สนับสนุนความต้องการดังกล่าว เมื่อเป็นดังนี้จึงเกิดการเพิ่มของอุปสงค์ที่มีต่อสินค้าและบริการต่าง ๆ ในตลาดภายในประเทศ อุตสาหกรรมที่ทำการผลิตเพื่อส่งออก จะทำการแข่งขันกับอุตสาหกรรมที่ทำการผลิตเพื่อขายในตลาดภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแข่งขันกันนำทรัพยากรประเภทต่างๆ ออกมาใช้ ซึ่งอาจกระตุ้นให้อุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าส่งจำหน่ายภายในประเทศ มีการปรับปรุงและนำวิธีการผลิตใหม่ๆ มาใช้เพื่อเพิ่มผลิตภาพ (Productivity) ของอุตสาหกรรมดังกล่าว

การค้าระหว่างประเทศจึงถือได้ว่ามีบทบาทอย่างสำคัญในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศที่กำลังพัฒนา การค้าระหว่างประเทศมิใช่จะเป็นเพียงแต่เครื่องมือที่จะนำเอาไปใช้เพื่อบรรลุเป้าหมายทางด้าน การเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิต

(Productive efficiency) เท่านั้น แต่การค้าระหว่างประเทศยังเป็นตัวจักรของการสร้างความเจริญเติบโต (Engine of growth) ให้แก่ประเทศอีกด้วย

นักเศรษฐศาสตร์บางคน^๖ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า นอกเหนือจากการค้าระหว่างประเทศจะได้กระตุ้นการพัฒนาประเทศในลักษณะดังกล่าวมาแล้ว ยังมีบทบาททางด้านอื่นที่นับว่ามีความสำคัญอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ การค้าระหว่างประเทศยังเป็นวิธีซึ่งกระบวนการของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เข้มข้นได้ถูกส่งออกจากศูนย์กลางหนึ่งไปยังดินแดนต่างๆ ที่อยู่รอบนอกของโลก ศูนย์กลางของการขยายตัวทางเศรษฐกิจแห่งแรกก็ได้แก่ สหราชอาณาจักร ลักษณะของการขยายตัวดังกล่าวได้แก่การแผ่ขยายไปยังดินแดนที่ด้อยความเจริญ โดยที่สหราชอาณาจักรมีความต้องการสินค้าประเภทโภคภัณฑ์ขั้นปฐมเพิ่มมากขึ้น ดินแดนที่อยู่รอบนอกจึงสามารถเพิ่มปริมาณการผลิตสินค้าดังกล่าวได้อย่างรวดเร็ว ความเจริญเติบโตของทั้งที่ศูนย์กลางและดินแดนที่อยู่รอบนอกศูนย์กลางได้ถูกวิเคราะห์ว่าเกิดจากการพึ่งพาอาศัยสินค้าประเภทโภคภัณฑ์ขั้นปฐม ซึ่งได้แก่วัตถุดิบเพื่อนำเอาไปใช้ในการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม ส่วนอาหารก็มีการนำเข้าในหลายประเทศ เนื่องจากจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้น การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงเป็นกระบวนการที่ถ่ายทอดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากศูนย์กลางไปสู่ดินแดนรอบนอก^๗

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาโดยการพึ่งพาอาศัยการค้าระหว่างประเทศของประเทศที่กำลังพัฒนานั้น ถ้าหากต้องการที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวแล้วประเทศที่กำลังพัฒนาจะต้องปรับปรุงเงื่อนไขต่างๆ ที่เป็นอยู่ภายในประเทศ ให้มีวัตถุประสงค์ในขั้นปลาย เพื่อให้ขีดความสามารถในการปรับและเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อขยาย การส่งออกให้ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตลาดต่างประเทศ ซึ่งรวมทั้งการเพิ่มขีดความสามารถในการปรับและเปลี่ยนแปลงทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นสินค้าออกให้ได้ในปริมาณและคุณภาพตามที่ประเทศต้องการ การพัฒนาโดยอาศัยรูปแบบดังกล่าวจึงจะมีประสิทธิภาพ

การขยายตัวของช่องว่างทางการค้าระหว่างประเทศ

ข้อโจมตีเกี่ยวกับบทบาทของการค้าระหว่างประเทศ ที่เกิดขึ้นในประเทศที่กำลังพัฒนาได้แก่การปรากฏตัวของช่องว่างทางการค้าระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้น (Widening trade gap) ได้แก่การที่ฐานะของบรรดาประเทศที่กำลังพัฒนาที่ทำการผลิตและส่งออกสินค้าประเภทโภคภัณฑ์ขั้นปฐม ถึงแม้ว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศอุตสาหกรรมตะวันตกในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ตาม แต่การขยายตัวของความต้องการสินค้าออกประเภทอาหารและวัตถุดิบที่ใช้ในการอุตสาหกรรมที่ผลิตและส่งออกจากประเทศที่กำลังพัฒนา ปรากฏว่ามีแนวโน้มในทางเพิ่มขึ้นน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตและการค้าของประเทศที่ก้าวหน้า

ในระหว่างปี 1950—1965 ปรากฏว่าสินค้าออกของโลกได้เพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 130 แต่สินค้าออกจากประเทศที่กำลังพัฒนาเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 50 แทนที่จะเพิ่มขึ้นถึงเกือบหนึ่งในสามของสินค้าออกของโลกดังที่ปรากฏอยู่ในปี 1950 แต่สัดส่วนของสินค้าออกจากประเทศที่กำลังพัฒนาปรากฏว่ามีเพียงหนึ่งในห้าของสินค้าออกของโลกในปี 1965

ความล้มเหลวทางด้านการขยายตัวของสินค้าออกของประเทศที่กำลังพัฒนา เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่ภายในและภายนอกประเทศที่กำลังพัฒนา ปัจจัยที่อยู่ภายในประเทศที่กำลังพัฒนานี้ได้ว่าเป็นเงื่อนไขที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ปัจจัยดังกล่าวได้แก่

(1) **ความสามารถในการปรับและเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อส่งออก (Ability to transform)** ประเทศที่กำลังพัฒนาไม่สามารถในการแปรและเปลี่ยนทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นสินค้าออกให้เพิ่มขึ้นได้ในอัตราที่ต้องการ และในอัตราที่จำเป็นเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินตราต่างประเทศรวมทั้งในอัตราที่จะสามารถแก้ไขปัญหาดุลการค้าซึ่งมีฐานะขาดดุลอยู่ตลอดระยะเวลาอันยาวนานได้ นอกจากนี้ ประเทศที่กำลังพัฒนายังคงขาดความสามารถในการเปลี่ยนแปลงการผลิต เพื่อส่งออกให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เช่น การลดปริมาณการนำเข้าในประเทศคู่ค้าที่สำคัญ ๆ มักทำให้ประเทศที่กำลังพัฒนาเกิดความเดือดร้อน เนื่องจากไม่มีตลาดสินค้าสำคัญ ๆ ที่ส่งออกรองรับปริมาณการ

ผลิตได้ กรณีนี้เกิดแก่สินค้าประเภทวัตถุดิบของประเทศที่กำลังพัฒนาทั่วไป ส่วนการเพิ่มปริมาณการนำเข้าสินค้าออกของประเทศที่กำลังพัฒนาโดยตลาดโลก ประเทศที่กำลังพัฒนายังไม่สามารถที่จะเพิ่มปริมาณการผลิตเพื่อเพิ่มการส่งออกได้

(2) การพึ่งพาอาศัยการนำเข้า ประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนมากอาศัยรูปแบบของการพัฒนาประเทศที่มีการพึ่งพาอาศัยการค้าต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเข้าสินค้าสำเร็จรูปและกึ่งสำเร็จรูป เพื่อนำไปใช้ในกระบวนการผลิต และนำเอาไปใช้ในกระบวนการลงทุนเพื่อพัฒนาประเทศ เช่น จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยสินค้าเข้าประเภททุนและวัตถุดิบ นอกจากนี้ลักษณะการกระจายของรายได้ภายในประเทศยังส่งเสริมให้มีการนำเข้าสินค้าสำหรับบุคคลที่มีรายได้สูงหรือสินค้าฟุ่มเฟือย ระยะเวลาที่ยาวนานในการพัฒนาประเทศก็ยังพึ่งพาอาศัยการนำเข้าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

(3) ลักษณะของตลาดปัจจัยการผลิตภายในประเทศ เกิดภาวะไร้ดุลยภาพของตลาดปัจจัยภายในประเทศ (Disequilibrium in factor market) เนื่องจากประเทศที่กำลังพัฒนามีปัจจัยบางประเภทมากเกินไปและมีคุณภาพที่ค่อนข้างต่ำ รวมทั้งการขาดแคลนปัจจัยบางประเภทที่มีความจำเป็น จะต้องใช้ในกระบวนการพัฒนาประเทศ ประเทศที่กำลังพัฒนาโดยทั่วไป มีปัจจัยประเภทแรงงานและที่ดินมาก แต่ในขณะเดียวกันก็มีปัจจัยประเภททุนและเทคโนโลยี รวมทั้งความสามารถทางด้านการบริหารและปฏิบัติการมีอยู่ค่อนข้างน้อย ปัจจัยประเภทที่ขาดแคลนนับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง

(4) การจัดสรรทรัพยากร ถึงแม้ว่าประเทศที่กำลังพัฒนาจะมีปรากฏการณ์ของการขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศอยู่แล้วก็ตาม แต่นอกเหนือจากนี้แล้วยังมีการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่นั้นไปในทางที่ไม่เหมาะสมและไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา มักจะมีความผิดพลาด มีการทำลายทรัพยากรและการปกป้องรวมอยู่ด้วยในหลายรูปแบบ

ส่วนปัจจัยที่เกิดจากต่างประเทศ ก็มีหลายประการเช่นเดียวกัน กล่าวคือ

(๑) **การเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์** เกิดปรากฏการณ์ของความเปลี่ยนแปลงทางด้านอุปสงค์ในประเทศอุตสาหกรรมที่นำเข้า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นหลายประเทศ เช่น การเปลี่ยนแปลงการนำเข้าจากประเทศที่กำลังพัฒนาประเทศหนึ่งไปนำเข้าจากอีกประเทศหนึ่งแทน การเปลี่ยนแปลงการนำเข้าในประเทศอุตสาหกรรม เนื่องจากอุปสงค์ในสินค้าอุตสาหกรรมลดลงเนื่องจากบรรดาประเทศที่กำลังพัฒนาตัดทอนการนำเข้าเนื่องจากขาดแคลนเงินตราต่างประเทศ รวมทั้งเป็นหนี้สินต่างประเทศในลักษณะสั้นพันธบัตร และการที่อำนาจซื้อของประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีต่อสินค้าอุตสาหกรรมลดลง มีผลทำให้ประเทศอุตสาหกรรมต้องตัดทอนการส่งออกโดยวิธีการลดการนำเข้าสินค้าต่างๆ จากประเทศที่กำลังพัฒนา

(๒) **ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี** ความก้าวหน้าทางด้านนี้เกิดขึ้นในทิศทางที่มีการลดการใช้วัตถุดิบขึ้น ปฐมตามธรรมชาติคือหน่วยของปริมาณ การผลิตสินค้าประเภทอุตสาหกรรม เช่น มีการประหยัดการใช้วัตถุดิบตามธรรมชาติลงในการผลิตสินค้าประเภทอุตสาหกรรมหลายประเภท

(๓) **การทดแทนวัตถุดิบตามธรรมชาติ** ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในประเทศที่ก้าวหน้าและพัฒนาแล้ว มีลักษณะเป็นการเปิดโอกาสให้ประเทศผู้นำเข้าทดแทนการนำเข้าวัตถุดิบตามธรรมชาติ โดยใช้วัสดุสังเคราะห์ในการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม การทดแทนดังกล่าวได้ดำเนินไปอย่างกว้างขวางและมีการใช้ทดแทนได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยใช้วัตถุดิบตามธรรมชาติค่อย ๆ ลดลง

(๔) **การใช้มาตรการและนโยบาย** รัฐบาลของประเทศผู้นำเข้าที่ก้าวหน้าและพัฒนาแล้ว นิยมใช้มาตรการทางด้านภาษีและ การปกป้อง เพื่อจำกัดการนำเข้าสินค้าต่างๆ จากประเทศที่กำลังพัฒนาแล้ว และนอกจากนี้ยังสามารถใช้มาตรการและนโยบายดังกล่าวในลักษณะที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น การนำเข้าจากประเทศที่กำลังพัฒนาจึงถูกจำกัดอยู่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

จะเห็นได้ว่าปัจจัยต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นภายในและต่างประเทศ ซึ่งประเทศที่กำลังพัฒนากำลังเผชิญเผชิญอยู่นับว่ากว้างขวางและมีมากมายหลายประการ ปัจจัยที่เกิดขึ้นในต่างประเทศนับได้ว่าอยู่นอกเหนืออำนาจและการควบคุมของประเทศที่กำลังพัฒนา แนวทางของการเปลี่ยนแปลงในแง่ของทางเลือกอันดับรอง (Second best alternative) จึงได้แก่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในประเทศที่กำลังพัฒนาเอง ประเทศที่กำลังพัฒนาจะต้องใช้ความพยายามที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในประเทศของตนเอง ความพยายามดังกล่าวจะถูกกระตุ้นจากอิทธิพลที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ โดยเฉพาะฐานะความเสียเปรียบที่เกิดขึ้นจากการค้าระหว่างประเทศ

แนวโน้มในทิศทางที่ปรากฏว่าสินค้าออกของประเทศที่กำลังพัฒนา มีอัตราการเพิ่มช้าลงเป็นปัญหาร้ายแรงในระยะยาว ความสามารถในการพัฒนาของประเทศเหล่านี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการนำสินค้าเข้า ซึ่งมีรากฐานอยู่บนการส่งสินค้าออก (Capacity to import based on exports) แนวโน้มในทางเพิ่มช้าลงของการส่งออก จึงจำกัดความเจริญเติบโตของประเทศที่กำลังพัฒนาไปในตัว¹⁰ ทั้งนี้เป็นเพราะว่างานและโครงการตามแผนพัฒนาของประเทศต่าง ๆ จำเป็นต้องใช้สินค้าเข้าเป็นจำนวนมาก¹¹

ส่วนความ พยายามที่จะแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวกับการชะลอตัวของความเจริญเติบโตของประเทศที่กำลังพัฒนาโดยวิธีการให้ประเทศเหล่านี้หันไปพึ่งความช่วยเหลือต่าง ประเทศ (Foreign aid) ก็ปรากฏว่าความช่วยเหลือดังกล่าวยังคงไม่สามารถเพิ่มขึ้นได้จนถึงระดับที่จะช่วยให้ประเทศเหล่านี้ได้ดำรงความเจริญเติบโตต่อไปได้

การค้าและการเปลี่ยนแปลง

ความสามารถในการแปรเปลี่ยนทรัพยากรประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เป็นสินค้าออกและความสามารถในการปรับและเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อส่งออกให้ตอบสนองในอัตราที่เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ จึงเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศที่กำลังพัฒนา

ประเทศที่กำลังพัฒนาโดยทั่วไปจะปรากฏว่ามีปริมาณของทรัพยากร อยู่ในจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีที่ดินและแรงงานมากกว่าทรัพยากรอื่น ๆ สำหรับแรงงานนั้นมีลักษณะขยายตัวอย่างรวดเร็วด้วยเหตุผลทางด้านอัตราการเกิดสูง ในขณะที่เดียวกันอัตราการตายลดลงเนื่องจากความก้าวหน้าทางด้านโภชนาการและการแพทย์ รวมทั้งประชากรมีการศึกษาก้าวหน้าขึ้น การขยายตัวของที่ดินและแร่ ธาตุ ที่สำคัญๆ ขึ้นอยู่กับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการสำรวจและความสามารถในการขุดค้นและนำขึ้นมาใช้ประโยชน์ ปัญหาที่สำคัญทางด้านทรัพยากรของประเทศที่กำลังพัฒนา ได้แก่ การมีที่ดิน และแรงงานในจำนวนมากแต่มีคุณภาพค่อนข้างต่ำ ในขณะเดียวกันก็ยังขาดทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เช่น พลังงาน แร่ ธาตุ เป็นต้น

สินค้าเข้าประเภทปัจจัย วัตถุดิบ และสินค้าประเภททุนจากต่างประเทศ จึงมีความสำคัญต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ กล่าวคือ การนำเข้าปัจจัยที่ขาดแคลนภายในประเทศ จะช่วยให้นำปัจจัยดังกล่าวมาใช้ร่วมกับปัจจัยที่มีอยู่มากภายในประเทศ อันได้แก่ที่ดินและแรงงาน ซึ่งจะทำให้ที่ดินและแรงงานถูกนำมาใช้ในลักษณะที่มีผลิตภาพ (Productivity) เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างงาน (Employment) และรายได้ (Income) ขึ้นภายในประเทศ ส่วนการนำเข้าสินค้าประเภทอาหารก็สามารถทำให้มาตรฐานการครองชีพของประชากรในประเทศที่กำลังพัฒนาเพิ่มขึ้นได้

การค้าระหว่างประเทศ กล่าวได้ว่าเป็นโลกของการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะทำให้ฐานะของการค้าของประเทศต่าง ๆ เปลี่ยนไปในทิศทางที่มีความแตกต่างกันมากขึ้น ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางด้านการค้าระหว่างประเทศ ก็มีบทบาทต่อฐานะของประเทศต่าง ๆ ที่ทำการค้าขายติดต่อกันอีกด้วย การเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นในสองด้าน กล่าวคือ ด้านหนึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ ส่วนในอีกด้านหนึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในประเทศที่กำลังพัฒนาที่ทำการค้านั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศที่จะเห็นได้อย่างชัดเจน ได้แก่ การเพิ่มของจำนวนประชากร ถ้าประเทศนั้น ๆ มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นภายในประเทศ

อุปทานของเงินทุนและสินค้าประเภททุน และสถานภาพของเทคโนโลยีก็จะเปลี่ยนแปลงไป และนอกจากนี้ ถ้าหากโชคดีมีการค้นพบทรัพยากรชนิดใหม่ ๆ รวมทั้งสามารถทำการขุดค้นนำมาใช้เพิ่มขึ้น รายได้ต่อหัว (Income per — capita) ของประชากรก็จะเพิ่มขึ้น

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในต่างประเทศนับได้ว่ามีมากมายหลายประการ และเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านอุปสงค์และอุปทานที่เกิดในประเทศผู้ส่งออก และประเทศผู้นำเข้า ดังนั้นปัญหาที่สำคัญจึงได้แก่สถานภาพของการค้าของประเทศหนึ่งว่าจะมีปฏิริยาตอบสนองอย่างไรและมากน้อยเพียงใดต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกของการค้าระหว่างประเทศ¹⁸

ความสามารถในการปรับและเปลี่ยนแปลง ได้แก่ความสามารถในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง¹⁸ (Capacity to transform is capacity to react to change) ซึ่งเกิดขึ้นทั้งจากภายในและต่างประเทศ โดยการปรับและเปลี่ยนโครงสร้างทางด้านการค้าต่างประเทศให้ไปสู่สถานการณ์ใหม่โดยใช้วิธีการทางค้าเสรีธุรกิจ ความสามารถในการขยายการผลิตสินค้าออกชนิดใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น เป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ปรากฏขึ้นภายในประเทศ ไม่สามารถแสดงออกได้ว่าไม่มีปัญหาใด ๆ จะเกิดขึ้น ความยากลำบากจะเกิดขึ้นถ้าปรากฏการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงในทางลบ เช่น การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับรสนิยมของประชากรที่หันเหไปจากการซื้อสินค้าออกของประเทศหนึ่ง เปลี่ยนไปเป็นการซื้อสินค้าจากอีกประเทศหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการค้นพบแหล่งอุปทานของสินค้าชนิดใหม่ซึ่งทำการแข่งขันกับแหล่งอุปทานของสินค้าเก่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีในทิศทางที่ลดการใช้วัตถุดิบธรรมชาติซึ่งเคยส่งออกอยู่ในระยะก่อนหน้านั้น และการลดลงของอุปสงค์ที่มีต่อผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ เป็นต้น

อนึ่ง นอกจากนั้นก็ยังมีปัญหาว่าประเทศที่ทำการค้าอยู่แล้ว จะได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงในทางบวกหรือไม่เพียงใด และมากน้อยเพียงใด การเปลี่ยนแปลงทางบวกมีความหมายถึงการเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ในสินค้าออกของประเทศนั้น การเพิ่มขึ้น

ของต้นทุนการผลิตของสินค้าที่ทำการแข่งขันกับสินค้าออกของประเทศนั้น ๆ โดยจำกัดว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้เกิดขึ้นในตลาดโลก การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางบวกได้แก่การขยายการผลิตเพื่อให้สามารถส่งออกได้มากขึ้น อาจเป็นไปด้วยความยากลำบากมากกว่าความล้มเหลวที่จะตอบสนอง ในขั้นนี้จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลครอบคลุมเหนือการปรับและเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองที่เหมาะสมดังกล่าว

การพิจารณาถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจประเภทต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินอยู่ในสังคมดั้งเดิม (Traditional society) ได้ผลสรุปทั่วไปว่า สังคมดั้งเดิมได้แก่สังคมที่ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่ซ้ำ ๆ กันโดยไม่มีวันสิ้นสุด เช่น การผลิตและการบริโภคได้มีการปฏิบัติติดต่อกันมาอย่างซ้ำ ๆ กันหลายชั่วอายุคน การผลิตและการบริโภคได้มีวิธีปฏิบัติต่อเนื่องกันเรื่อย ๆ มาโดยมีการตั้งรากฐานอยู่บนความพอมิพอกินไปวันหนึ่ง ๆ โดยการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าวได้เกิดขึ้นภายนอกขอบเขตของตลาด การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ไม่ใช่ว่าจะไม่มีเสียทีเดียว หากแต่ยังพอมิให้สังเกตอยู่บ้าง แต่ปัญหาที่สำคัญ ก็คือ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ดำเนินไปอย่างเชื่องช้า รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ปรากฏว่าได้ถูกต่อต้านขึ้นภายในสังคมนั้น ๆ เอง

ค่านิยมของสังคม (Social value) ภายในสังคมดั้งเดิม มีอิทธิพลครอบคลุม¹⁴ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การแสวงหารายได้จะหยุดชะงักลง ถ้าความจำเป็นต่าง ๆ ทางด้านสังคมได้รับการตอบสนองเรียบร้อยแล้ว การพักผ่อนและการมีเวลาว่างจึงถูกตีค่าสูงกว่าการทำงานเพื่อแสวงหารายได้มาใช้จ่ายในการซื้อสินค้าบริโภค ตัวอย่างที่จะเห็นได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นอีกประการหนึ่ง ได้แก่การที่บุคคลในยุคหลัง ๆ ยังคงมีอาชีพดังเช่นบุคคลในยุคก่อน ๆ การปฏิบัติตนของบุคคลดังกล่าวถูกกำหนดโดยสถานภาพหรือฐานะทางสังคมของบุคคล (Social status or caste)

ในสังคมที่มีลักษณะดังกล่าวมาแล้ว ความสามารถในการปรับและเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการปฏิบัติต่าง ๆ มีอยู่อย่างจำกัด การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากโลกภายนอก

จะถูกละเอียด การติดต่อและสัมพันธ์กับโลกภายนอกมีอยู่อย่างจำกัด รวมทั้งการติดต่อและสัมพันธ์ดังกล่าวยังถูกต่อต้านจากภายในสังคมนั้น ๆ อีกด้วย ตัวอย่างทางทฤษฎีเศรษฐกิจที่สามารถยกขึ้นมาศึกษาอีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ ในขณะที่ราคาสินค้าชนิดดั้งเดิมเริ่มตกต่ำลง สินค้าดังกล่าวกลับถูกผลิตออกมามากขึ้นเพื่อที่จะรักษาระดับของรายได้ไว้ให้อยู่ในระดับเดิม ในทางตรงกันข้าม ถ้าระดับราคาสินค้าดังกล่าวมีแนวโน้มในทางเพิ่มขึ้นกลับมีการผลิตในปริมาณที่ต่ำลง ในกรณีดังกล่าวมาแล้ว ระบบราคา (Price mechanism) ทำงานในลักษณะที่กลับกันกับทิศทางที่มีเหตุผลและควรจะเป็น แต่อย่างไรก็ตามนักเศรษฐศาสตร์บางคนได้วิเคราะห์ว่า ระบบราคาคงกล่าวเพียงแต่ไม่มีความสำคัญต่อการจัดสรรทรัพยากรของระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมเท่านั้น” ซึ่งก็ยังคงมีความหมายไกลออกไป ในทำนองที่ว่าระบบเศรษฐกิจคงกล่าวไว้ความสามารถในการปรับและเปลี่ยนแปลงทางด้านการผลิตอยู่นั่นเอง

สังคมที่มีภาวะเปลี่ยนแปลงอยู่โดยสม่ำเสมอ ปรากฏว่าหลายสิ่งหลายอย่างได้ปรับและเปลี่ยนแปลงไป เช่น ผู้บริโภคต่างก็สนใจต้องการรายได้แท้เพิ่มขึ้น ผู้ผลิตและนักลงทุนต่างก็ทำการผลิตสินค้าและบริการในลักษณะที่มีรากฐานอยู่บนการผลิตที่มีความชำนาญเฉพาะอย่าง (Specialization) และทำการผลิตเพื่อส่งสินค้าและบริการออกจำหน่ายในตลาด ทำการขยายสินค้าและบริการเพื่อวัตถุประสงค์ที่จะให้ได้มาซึ่งเงินตรา และใช้จ่ายเงินตราไปในการแสวงหาซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ การที่ระดับสินค้าและบริการเพิ่มขึ้นจะดึงดูดแรงงาน ที่ดิน ทุน และผู้ประกอบการ ให้เข้าสู่การผลิตและขยายปริมาณการผลิตที่มีอยู่ได้เป็นผลสำเร็จ

ปฏิกริยาทั้งกล่าวแล้ว จำเป็นที่จะต้องตอบสนองต่อผลกำไร (Profit) และรายได้ (Income) ซึ่งปรากฏให้เห็นถึงความแตกต่างกันในสายตาของผู้ประกอบการ และในสายตาของเจ้าของปัจจัยการผลิต ความแตกต่างดังกล่าวจะไม่ทำให้ปัจจัยดังกล่าวยังคงถูกนำเอาไปใช้ในการผลิตสินค้าและบริการดั้งเดิมอีกต่อไป ถ้าผู้ประกอบการก็อยู่ในฐานะพร้อมที่จะหันเห (Shift) มาผลิตสินค้าและบริการชนิดใหม่ ๆ ส่วนทางด้านแรงงาน

เองก็พร้อมที่จะเปลี่ยนงานจากอาชีพเดิมไปทำงานใหม่ๆ ที่อาจจะมีความเครียดน้อยกว่า โดยส่วนรวมแล้ว จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพและฐานะทางสังคมของบุคคลในสังคม (Social mobility) โดยการเลื่อนฐานะทางสังคมของบุคคลให้สูงขึ้นทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการปรับและเปลี่ยนแปลงภาวะของสังคมให้เอื้ออำนวยและสนับสนุนต่อการหันเหการใช้ปัจจัยการผลิต โดยอาศัยการเปิดกว้างของช่องทางหรือโอกาสทางเศรษฐกิจ (Economic opportunity) การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเลื่อนฐานะของบุคคลในสังคมให้สูงขึ้น (Upward social mobility) กระทำได้โดยอาศัยความสำเร็จ¹⁶ ในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของบุคคล มิใช่โดยอาศัยการดำรงตำแหน่งต่าง ๆ เช่น การดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือการดำรงตำแหน่งอื่นใดที่ไม่มีผลงานและความสำเร็จใดๆ ให้สามารถทำการประเมินผลได้ โดยใช้วิธีการหรือศาสตร์ทางด้านการประเมินผลงานสมัยใหม่ หรือสักแต่ได้ดำรงตำแหน่งต่างๆ โดยมีได้มีผลงานและความสำเร็จที่ปรากฏอย่างเด่นชัด

แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่จำเป็นที่จะต้องมีการหันเหการผลิตทั้งหมดของระบบเศรษฐกิจจากระบบหนึ่งไปสู่ระบบอื่น ๆ การปรับและเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นจากการผลิตหรือผู้ผลิตรายเล็ก ๆ ซึ่งมีความจำเป็นในอันดับแรก ในขณะที่การผลิตทางด้านอุตสาหกรรมที่ประสบความสำเร็จโดยมีผลกำไรสูง ความเจริญเติบโต จะดึงดูดผู้ประกอบการรายใหม่ ๆ เข้าวงการอุตสาหกรรมดังกล่าว มีการตั้งอุตสาหกรรมอุปทานใหม่ๆ ของปัจจัยการผลิต อุตสาหกรรมที่ได้ผลกำไรต่ำและไม่ได้ผลกำไร ซึ่งเกิดจากการดำเนินการโดยใช้ต้นทุนสูง อุปสงค์ลดลง และมีคู่แข่งขั้นที่ประสิทธิภาพสูงกว่า ก็จะสูญเสียปัจจัยการผลิตไป รวมทั้งสูญเสียสิ่งดึงดูดจากบรรดานักลงทุน พวกเขาจะหนีออกจากอุตสาหกรรมดังกล่าวได้ช้ากว่าค่าเสื่อมราคา (Depreciation) ที่เกิดขึ้น ตำแหน่งงานที่สูงอายุซึ่งได้ทำการอยู่ในอุตสาหกรรมดังกล่าวตลอดระยะเวลาอันยาวนาน ก็อาจไม่เต็มใจที่จะออกจากงานไป แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยการผลิตที่เพิ่มขึ้นและปัจจัยการผลิตที่ออกจากงานเดิม ก็จะพากันไหลไปสู่การผลิตที่กำลังเจริญเติบโตในที่สุด

การผลิตสินค้าดั้งเดิมในประเทศที่กำลังพัฒนา

การค้าระหว่างประเทศช่วยให้ประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ทางเดียว ได้แก่ การขยายตัวของการผลิตสินค้าดั้งเดิม การขยายตัวของสินค้าออกเกิดขึ้นในรูปของการผลิตสินค้าประเภทโภคภัณฑ์ขั้นปฐมต่าง ๆ เพิ่ม และประการที่สำคัญที่สุด มิได้มีการปรับปรุงทางด้านคุณภาพของสินค้าดังกล่าวให้สอดคล้องกับความต้องการที่จะนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตทางด้านอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพสูง

การลงทุนโดยตรง (Direct investment) ทางด้านการเพาะปลูกพืชที่สำคัญๆ ในซีกโลกตะวันออก ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีขึ้นเพียงครั้งเดียว (Once — and for all) แล้วก็หยุดชะงักอยู่เพียงนั้น¹⁷ นอกจากนี้ยังมีข้อที่น่าสังเกตว่า การทำงานตามความชำนาญเฉพาะอย่าง (Specialization) ของประเทศดังกล่าว ได้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายแล้ว รวมทั้งมีการผลิตเพื่อสนองความต้องการของตลาด และถึงแม้ว่าจะมีการปรับและเปลี่ยนแปลงการผลิตให้มีความก้าวหน้าเกิดขึ้นเป็นบางครั้งบ้างคราวแล้วก็ตาม แต่ประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนมากก็ยังขาดความสามารถในการปรับและเปลี่ยนแปลงการผลิต ซึ่งเป็นลักษณะของวิวัฒนาการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ตราบใดที่ยังคงอาศัยการค้าต่างประเทศในการพัฒนาอยู่ต่อไป

การขยายตัวของการผลิตสินค้าประเภทโภคภัณฑ์ขั้นปฐมในประเทศที่กำลังพัฒนามีลักษณะเป็นการขยายตัวของการผลิตในค่านชนิดและค่านปริมาณของการผลิตแต่ละชนิด การขยายตัวดังกล่าวทำให้เกิดตึกรังการพึ่งพาอาศัยตลาดต่างประเทศสูงขึ้น การผลิตสินค้าดังกล่าวแทบทุกชนิดเกินความต้องการภายในประเทศ จึงจำเป็นต้องส่งออกไปขายในต่างประเทศ¹⁸ ในขณะเดียวกันนี้ก็มิได้ละเลยการปรับปรุงทางด้านคุณภาพของสินค้าดังกล่าว ซึ่งจะสังเกตได้ว่าสินค้าออกของประเทศที่กำลังพัฒนาส่วนมากมีคุณภาพเข้าลักษณะดั้งเดิม กล่าวคือ เคยมีคุณภาพอย่างไรจากทศวรรษที่ผ่านมา ในปัจจุบันก็ยังคงมีคุณภาพเหมือนเดิม และสินค้าออกบางชนิดอาจมีคุณภาพเลวลงด้วยซ้ำไป ซึ่งตรงกัน

ข้ามกับสินค้าออกของประเทศที่พัฒนาแล้ว ได้มีการพิจารณาปรับปรุงคุณภาพให้สูงขึ้น อยู่ตลอดเวลาถึงแม้ว่าจะเป็นระยะเวลาอันสั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทอุตสาหกรรมที่ส่งออกจากประเทศที่พัฒนาแล้ว มีคุณภาพตามมาตรฐานของตลาดโลกซึ่งเป็นตลาดที่กว้างขวาง และมีการปรับปรุงคุณภาพอยู่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถแข่งขันกับสินค้าออกประเภทเดียวกันระหว่างบรรดาประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยกัน สินค้าออกของประเทศที่กำลังพัฒนาถูกส่งออกไปขายยังตลาดต่างประเทศที่แคบๆ เฉพาะพื้นที่ คุณภาพของสินค้าออกดังกล่าว จึงเป็นปัญหาร้ายแรงอยู่ตลอดเวลา

เสียงเรียกร้องซึ่งได้รับความสนใจน้อยของประเทศที่กำลังพัฒนาเกี่ยวกับความต้องการที่จะปรับปรุงอัตราแลกเปลี่ยนสินค้า (Terms of Trade) ของตนกับประเทศที่พัฒนาแล้ว เนื่องจากอัตราดังกล่าวของประเทศตนมีฐานะตกต่ำลง มิใช่เป็นความยากลำบาก เนื่องจากการปรับปรุงดังกล่าวอยู่นอกเหนืออำนาจของประเทศที่กำลังพัฒนา แต่ความยากลำบากที่แท้จริงเกิดจากการที่ประเทศเหล่านี้ขาดความสามารถในการปรับและเปลี่ยนแปลงการผลิตภายในประเทศ¹⁹ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับและเปลี่ยนแปลงการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพสูง ที่มีราคาดี และมีความต้องการมากในตลาดต่างประเทศ ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว

5. สรุป

การพัฒนาประเทศในปัจจุบันได้กระทำกันในรูปแบบที่มีการพึ่งพาอาศัยการค้าระหว่างประเทศ การค้าระหว่างประเทศมีบทบาทในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศที่กำลังพัฒนาในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการว่าจ้างงาน รายได้และเงินตราต่างประเทศ แต่การค้าระหว่างประเทศในยุคปัจจุบันมีลักษณะพิเศษมีความแตกต่างไปจากที่เคยเป็นมาในระยะแรกๆ กล่าวคือ มีลักษณะของการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่อง รวมทั้งมีความรวดเร็วกว่าในยุคก่อน

การค้าระหว่างประเทศ เป็นโลกของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้เกิดขึ้นได้ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ

ประเทศที่ต้องการทำการค้าให้ได้ประโยชน์ตามเป้าหมาย จำเป็นที่จะต้องปรับและเปลี่ยนแปลงการผลิตสินค้าออกให้ตอบสนองที่เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเสมอๆ ในโลกของการค้าระหว่างประเทศ

การที่ประเทศที่กำลังพัฒนาได้พากันเรียกร้องให้ทำการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับอัตราการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างตนกับประเทศที่ก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรม ซึ่งมีฐานะตกต่ำลงด้วยสาเหตุหลายประการ ทางเลือกในการปรับและเปลี่ยนแปลงในขั้นต่างประเทศ จะกระทำไต่ยากเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอยู่นอกเหนืออำนาจการควบคุมของประเทศที่กำลังพัฒนา ทางเลือกอันดับรองจึงได้แก่ การเพิ่มขีดความสามารถในการปรับและเปลี่ยนแปลงการผลิตภายในประเทศที่กำลังพัฒนาเองให้ตอบสนองที่เหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ สิ่งที่กำหนดขีดความสามารถดังกล่าวได้แก่ปัจจัยทางด้านสังคมซึ่งถูกตีค่าว่ามีความสำคัญสูงกว่าปัจจัยทางด้านอื่นๆ การปรับและเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงภาวะทางด้านสังคมบางประการ ให้เอื้ออำนวยและสนับสนุนการหันเหการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการใช้ปัจจัยและการผลิตภายในประเทศ

เชิงอรรถ

1. สำหรับผู้ที่สนใจที่ต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมจะศึกษาได้จาก Meier, Gerald M. *The International Economics of Development*. New York, N.Y. : Harper & Row, Publisher, 1968 Chapter 8 or pp. 214-254.
2. Meier, Gerald M. and Baldwin, Robert E. *Economic Development : Theory, History and Policy*. New York, N.Y. : John Wiley & Sons, Inc., 1957, pp. 224-225.
3. *Ibid.*, p. 225.
4. D.H. Robertson, "The Future of International Trade," in *The American Economic Association, Readings in the Theory of International Trade*. Philadelphia, Penn. : Blakiston Co., 1949, p. 501.

5. แวกนาร์ เนอกส. *การค้าระหว่างประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจ* การบรรยาย วิดเชล บริษัท เบซิล แบล็คเวลล์ แอนท์ มอทท์ 1969 จักรทิพย์ นาดสุภา แปลและเรียบเรียง พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518 หน้า 4.
6. *Ibid.*, p. 5.
7. Meier, Gerald M. *op.cit.*, p. 252.
8. Kindleberger, C.P. *International Economics*. Home wood, Ill. : Richard D. Irwin, Inc., 1973, p. 79
9. รายละเอียดจะศึกษาได้จาก United Nations. *World Economic Survey, 1964*. New York, N.Y. : 1965, pp. 221 – 229; A. Maizels, "Recent Trend in World Trade," R.F. Harrod and D.C. Hague, ed., *International Trade Theory in a Developing World*. New York, N.Y. : The Mcmillan Co., 1963, pp. 33 – 46 and Meier, Gerald M. *op.cit.*, p. 252.
10. ในปัจจุบันได้ปรากฏจากเอกสารและรายงานเศรษฐกิจระหว่างประเทศว่าประเทศต่าง ๆ จำนวนไม่น้อยกว่า 35 ประเทศ ประสบปัญหาอย่างรุนแรงทางการเงิน บางประเทศไม่สามารถที่จะผูกพันในการชำระหนี้ต่างประเทศที่ได้สร้างไว้ ในอดีต และไม่สามารถที่จะแสวงหาแหล่งเงินกู้ได้อีก ในปัจจุบัน ในขณะที่เกี่ยวกับการส่งสินค้าออกของประเทศเหล่านี้ ก็ปรากฏว่าได้เพิ่มขึ้นในอัตราที่ช้ามาก ประเทศเหล่านี้จึงได้พากันหันไปแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการตัดทอนการนำเข้า ทางเลือกดังกล่าวนี้จึงเกิดความกระทบกระเทือนอย่างร้ายแรงในสองด้านด้วยกัน กล่าวคือ กระทบกระเทือนต่อความเจริญเติบโตของประเทศที่กำลังพัฒนาเองในด้านหนึ่ง ส่วนในอีกด้านหนึ่ง การตัดทอนการนำเข้าจากประเทศที่พัฒนาแล้วจะเกิดความกระทบกระเทือน ต่อการว่าจ้างงาน และรายได้ของประเทศที่พัฒนาแล้ว เนื่องจากการส่งออกต้องตกต่ำลง ในขณะเดียวกันประเทศที่พัฒนาแล้วก็จะต้องตัดทอนการนำเข้าลงเนื่องจากขายสินค้าไม่ออก ความซบเซาทางเศรษฐกิจ จึงกระจายออกไปอย่างกว้างขวาง ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในปี 2523 – 2525
11. Meier, Gerald M. *op.cit.*, p. 252.
12. Kindleberger, C.P. *Foreign Trade and the National Economy* New Haven, Conn. : Yale University Press, 1963, p. 99.
13. *Ibid.*, p. 99.
14. *Ibid.*, p. 100.
15. *Ibid.*, p. 101.
16. *Ibid.*, p. 101.

17. Hla Myint, "The Gains from International Trade and the Backward Countries," *Review of Economic Studies*, No 22 (1954-55) pp. 129-142.
18. การผลิตสินค้าประเภทข้าว ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ข้าวโพด และอื่นๆ ในกรณีของประเทศไทย จำเป็นถึงพึงตลาดต่างประเทศ ความล้มเหลวของการส่งออกสินค้าดังกล่าว ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจที่ร้ายแรงขึ้นภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางด้านการว่างงาน รายได้และการกระจายของรายได้ ก็เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว
19. Kindleberger, C.P. *op.cit.*, p. 103.

บรรณานุกรม

ก. ภาษาไทย

1. ป๋วย อึ๊งภากรณ์. *เศรษฐกิจมหภาค รวมข้อคิดและข้อเขียนทางเศรษฐศาสตร์*. พระนคร : สมาคมเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ จัดพิมพ์ มิตรนราการพิมพ์, 2523.
2. หลา มอีน *เศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา*. Hutchison & Co. Ltd., 3rd edition, 1968
ผาสุข พงษ์ไพจิตร แปลและเรียบเรียง พระนคร : สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, 2517.
3. แรกนาร์ เนอกเส, *การค้าระหว่างประเทศและการพัฒนาเศรษฐกิจ*. การบรรยายพิเศษ บริษัทเบซิดแบล็คเวลล์ แอนด์ บอท์ จำกัด, 1959 ฉัตรทิพย์ นาถสุภา แปลและเรียบเรียง พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
4. กระทรวงพาณิชย์, *ข่าวพาณิชย์ ครบรอบปีที่ 31*. วันที่ 1 มีนาคม 2524 หน้า 61-72.
5. ธนาคารแห่งประเทศไทย, *รายงานเศรษฐกิจและการเงิน*. ประจำปีต่าง ๆ

ข. ภาษาอังกฤษ

1. Harrod, R.F and Hague, D.C, ed., *International Trade Theory in a 'Developing World*. New York, N.Y. : The Mcmillan Co., 1963.
2. Kindleberger, C.P. *International Economics*. Home Wood, Ill. : Richard D. Irwin, Inc., 1973.
3. Kindleberger, C.P. *Foreign Trade and the National Economy*. New Haven, Conn., : Yale University Press, 1963.
4. Meier, Gerald M. and Baldwin. Robert E. *Economic Development : Theory, History and Policy*. New York, N.Y. : John Wiley & Sons ,Inc., 1957.

5. Meier, Gerald M. *The International Economics of Development*. New York, N.Y. : Harper & Row, Publishers, 1968.
6. Ragnar Nurkse. *Equilibrium and Growth in the World Economy* Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1962.
7. *Review of Economic Studies*. No 22 (1954 – 55)
8. United Nations. *World Economic Survey*. Various issues.
9. International Monetary Fund. *I.M.F. Survey*. Various Issues.
10. The American Economic Association *Readings in the Theory of International Trade*. Philadelphia, Penn. : Blakiston Co., 1949.